

Tradicijski seoski identitet Istre – njegovo prepoznavanje i uključivanje u turistički proizvod

Pavlo Ružić

Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč
pavlo@iptpo.hr

Ivana Medica

Učiteljski fakultet, Zagreb
medicaivana@gmail.com

SAŽETAK U ovom radu istražuje se tradicijski seoski identitet i mogućnost njegovog uključivanja u ruralni turistički proizvod. Temeljni ciljevi istraživanja u radu su prije svega definiranje tradicijskog seoskog identiteta, a potom iznalaženje modela kako ga uključiti u ruralni turistički proizvod. U svezi s navedenim ciljevima postavljena je hipoteza s kojom se tvrdi da uključivanje elemenata tradicijskog seoskog identiteta u ruralni turistički proizvod on postaje zanimljiviji, prihvatljiviji i konkurentniji na turističkom tržištu. Dokazivanje postavljene hipoteze provodilo se na primjeru ruralne turističke destinacije Istre, primjenom metode intervjua s žiteljima Istre u dobi od 60 i više godina, te metodom anketiranja turista u Istri s kojom se utvrdilo je li turistima tradicijski seoski identitet interesantan i kako ga prihvaćaju u ruralnom turističkom proizvodu.

Ključne riječi: tradicijski seoski identitet, ruralni turistički proizvod, seoska sredina, konkurentnost, vrednote tradicijske seoske prakse, prirodna okolina.

Primljeno: travanj 2010.

Pribvačeno: prosinac 2010.

1. Uvod

Seoski identitet posebice tradicijski, važna je karika u razvoju ruralnog turizma. Kao što je sunce i more važno za maritimni, izvor ljekovite i termalne vode za lječilišni, tako je seoski identitet važan za razvoj ruralnog turizma. Seoski identitet je bitan za dolazak i boravak turista na ruralno područje. To potvrđuju u rado-

vima brojni domaći i strani autori. Joachen Bender nagrađeni njemački turistički konzultant u izjavi za (*Glas Istre* od 4. 8. 2009:11) kaže za Istru da je pravi biser Mediterana. Nadalje, kaže “a pritom ne mislim samo na priobalne gradove, nego i na one bisere u unutrašnjosti Istre poput Motovuna, Grožnjana i drugih. Sve je to divno i krasno, ali morate zadržati svoj identitet i autentičnost, jer kao što odlazimo u Pariz ili Lion da bismo osjetili dašak francuske atmosfere, ili u London po malo engleske tradicije, svaki inozemni gost koji krene put Istre očekuje da će se susresti s istarskom tradicijom”. U preporukama s trećeg Europskog kongresa o ruralnom turizmu, održanom u Eger, Mađarskoj, je zaključeno kako ruralni turizam igra ključnu ulogu u očuvanju identiteta ruralnih zajednica. Na istom skupu zaključeno je kako razvoj ruralnog turizma utječe na povećanje poljoprivredne proizvodnje, očuvanje krajolika, kulturnog okruženja, gastronomije, rukotvorina, pučke arhitekture, kulturne i vjerske tradicije (www.europeanrtcongress.org/old/new/declaration.doc. 29. 5. 2009.). Nadalje, teoretičari ruralnog turizma ističu, kako je posjet turista na ruralnom prostoru limitiran stanjem seoskog identiteta (Hall, Kirkpatrick, Mitchbell, 2005.:27).

Istraživanja koja su obavljena u Institutu za poljoprivredu i turizam u Poreču, također potvrđuju važnost seoskog identiteta za razvoj ruralnog turizma (Istraživanje stavova i preferencija turista Istre 2008.). Ovim su se istraživanjima anketirani turisti u velikom broju izjašnjavali kako preferiraju odmor na ruralnom prostoru u kojem se susreću sa seoskim identitetom.

Osim pozitivnih atrakcijskih učinaka seoskog identiteta na konkurentnost ruralnog turističkog proizvoda ima i obvezujuće s gledišta potrebe njegovog očuvanja. Očuvanjem seoskog identiteta štiti se okolina od zagađenja, narušavanja tradicijskih vrijednosti i izvornosti mjesta.

Istarska ruralna turistička destinacija u zadnjih 40 godina doživjela je veliku ekspanziju i prostornu preobrazbu u kojoj je seoski identitet ugrožen. Nestajanje seoskog identiteta ruralne Istre u zadnje vrijeme uzrokuje rastući trend doseljavanja neautohtonog stanovništva i kupovanja nekretnina stranih državljana, koji ih nisu uređivali po pravilima tradicijske arhitekture.

Da ne bi došlo do potpunog nestanka tradicijskog seoskog identiteta i da isti ne izostane iz ruralnog turističkog proizvoda kao njegove vrlo važne sastavnice, u ovom radu pristupilo se njegovom definiranju i iznalaženju modela za njegovo uključivanje u turistički proizvod na primjeru ruralne turističke destinacije Istre.

2. Metodologija istraživanja

Istraživanje se temelji na primarnim i sekundarnim izvorima, te pristupu temeljnom na znanstvenim metodama domaćih i stranih autora.

2.1. Pristup istraživanju

Pristup istraživanju u ovom radu temelji se na polazištu (Cifrić, 2003.:396) koje ističe da su promjene na selu posljedica endogenih i egzogenih poticaja-planiranih i spontanih. Promjene u selu ne nastaju samo zato što se nešto mijenja iz njega, od njega i u njemu samom, već jednako tako i od utjecaja koji dolaze izvana kao posljedica tehnoloških, kulturnih, ekonomskih, ekoloških utjecaja. Nadalje, pristup istraživanju u ovom radu temelji se na spoznajama iz rada (Larsen, Sharon, 2006.: 85-100.) u kojem za analizu prostora koristi :

1. metodu studija prostora,
2. instrumentalnu metodu i
3. metodu četiri tipa okoliša.

Sastavni dio seoskog identiteta je prirodna okolina šireg i užeg područja sela i stambenih zgrada na selu (okućnica), te je za istraživanje seoskog identiteta primijenjen okvir za ocjenu izvornosti i ambijentalnosti lokacije i agroturističkog objekta (Ružić, Dropulić, 2008.:250-265). U pristupu istraživanja pored primarnih i sekundarnih izvora korištena je i foto dokumentacija iz 60-ih godina i ranije prošlog stoljeća, da bi se što bolje prepoznao tradicijski seoski identitet.

2.2. Ciljevi istraživanja i hipoteza

Temeljni ciljevi istraživanja u ovom radu bili su definirati i analizirati tradicijski seoski identitet, te osmisliti model kako ga uključiti u ruralni turistički proizvod. S tim u vezi nametnula su se sljedeća pitanja:

Što je tradicijski seoski identitet i što ga označava u ruralnoj Istri?

Je li tradicijski seoski identitet zanimljiv turistima i kako ga percipiraju u ruralnom turističkom proizvodu Istre?

Je li moguće i kako uključiti tradicijski seoski identitet u ruralni turistički proizvod Istre?

Temeljem navedenih pitanja u radu je postavljena hipoteza s kojom se tvrdi da uključivanjem elemenata tradicijskog seoskog identiteta u ruralni turistički proizvod on postaje prihvatljiviji turistima i konkurentniji na turističkom tržištu.

2.3. Instrumenti istraživanja

Instrumenti istraživanja u ovom radu su intervju i anketni upitnik. Intervju je obavljen s 50 žitelja ruralne Istre u dobi od 60 i više godina.

Anketiranje je obavljeno među turistima u Istri. Anketni upitnik je kreiran od strane više istraživača u Institutu za poljoprivredu i turizam Poreč, u kojem su bila uključena i pitanja o akceptiranju tradicijskog seoskog identiteta ruralne Istre. Upitnik je obuhvatio 3.500 turista, dostupan na engleskom, njemačkom, talijanskom ruskom, slovenskom i hrvatskom jeziku. Ispravno popunjenih anketa i obrađenih bilo je 3.028 ili 86,5% od ukupnih.

2.4. Vrijeme i područje istraživanja

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 1. do 5. mjeseca 2008. godine intervjuiranjem žitelja ruralne Istre, a anketiranje turista od 6. do 10. mjeseca 2008. godine.

Intervjuiranje žitelja je provedeno na cijelom ruralnom prostoru koji čini 81,6% ukupnog prostora Istre, ili 549 naselja, i na kojem živi 74.970 stanovnika.

Anketiranje turista je obavljeno na priobalnom i ruralnom prostoru Istre. Distribuirano je 3.500 anketnih upitnika, u Puli, Medulinu, Poreču, Vrsaru, Rovinju, Rabcu i ruralnoj Istri prema učešću ostvarenih posjetitelja i noćenja.

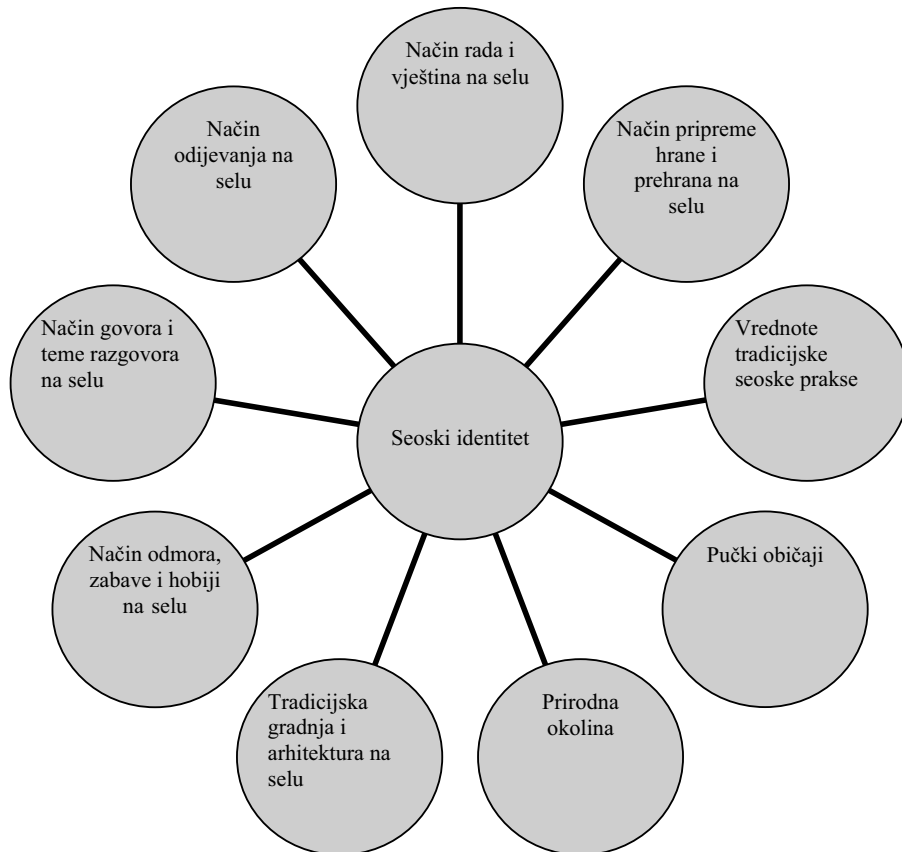
3. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja postignuti u ovom radu odnose se na određenje seoskog identiteta a potom i oblikovanje modela za uključivanje istog u ruralni turistički proizvod. Anketnim istraživanjem koje je proveo Institut za poljoprivredu i turizam Poreč u 2008. godini, utvrđeno je da je tradicijski seoski identitet interesantan i važan konstitutivni činitelj ruralnog turističkog proizvoda. Zato ga je potrebno spoznati, sačuvati i prakticirati njegovo uključivanje u turističku ponudu.

3.1. Određenje seoskog identiteta

Općenito riječ identitet znači poistovjećivanje s nečim. Prema Aniću identitet je "odnos po kojemu je u različitim okolnostima nešto jednako samo sebi, istovjetno sa samim sobom; odnos koji svaki subjekt susreće isključivo sa samim sobom; potpuno isto" (Anić, 2004.:425). Za seoski identitet moglo bi se reći da je to poistovjećivanje s ukupnim ugođajem života i rada na selu, u seoskoj sredini.

Grafički prikaz 1.
Struktura seoskog identiteta

Izvor: Izradili autori prema definiciji tradicijskog seoskog identiteta

Seoski identitet čine brojni elementi koji su tipični za seosku sredinu, kao što su:

- način rada i vještine na selu,
- način pripreme hrane i prehrana na selu,
- način odijevanja na selu,
- način govora i teme razgovora na selu,
- vrednote tradicijske seoske prakse,
- način odmora, zabave i hobiji na selu,
- pučki običaji (obiteljski i kalendarski),
- tradicijska arhitektura (način uređenja sela i okoline, način uređenja okućnica, dvorišta, način gradnje i opremanje stambenih i gospodarskih zgrada),
- prirodna okolina.

3.2. Prepoznavanje tradicijskog seoskog identiteta Istre

Tradicijski seoski identitet Istre čine isti elementi i odnosi koji su navedeni za seoski identitet općenito. Za tradicijski seoski identitet Istre bitno je napomenuti da se odnosi na život i rad na selu koji se odvijao do 70-ih godina prošlog stoljeća. Od tada se tradicijski seoski identitet pod utjecajem tehnoloških, ekonomskih, društvenih, ekoloških i drugih utjecaja, počeo naglo mijenjati i poprimati drugačiji izgled, koji je sve bliži onom iz urbane sredine. O prepoznavanju i mogućnostima uključivanja tradicijskog seoskog identiteta Istre u ruralni turistički proizvod govori se u nastavku.

3.2.1. Tradicijski način rada i vještine na selu u Istri

Radovi kao i vještine na selu se razlikuju od onih u gradovima. U gradovima to je rad u tvornicama ili uredima, a obavljaju ga radnici i namještenici.

Tradicijski način rada i vještine na selu u Istri povezani su prije svega s radom u poljoprivredi (oranjem, kopanjem, kosidbom, žetvom, berbom i dr.), koji je obavljao seljak, poljoprivrednik. Pored rada poljoprivrednika, na selu je važan rad u domaćinstvu i seoskim zanatskim radionicama.

Slika 1.

Tradicijsko obavljanje žetve srpom

Rad u domaćinstvu obavljala je domaćica, neke od njih su stekle izvanredne vještine kuhanja, pa su pozivane za pripravljanje jela i kolača na svadbama i drugim slavljinama.

Tablica 1.
Tradicijski način rada i vještine na selu u Istri

Vrsta rada	Vještine nastale uz rad	Posebne vještine
Rad u poljoprivredi: Kopanje Oranje Košnja Sjetva Žetva Berba	Kopač Orač Kosac Sijač Žetelac Berač	Cijepljenje loza i voćaka Pletenje spona, oračica, duplica Slaganje voza, stoga sijena i slame Klepanje kose i srpa i dr.
Rad u domaćinstvu: Kuhanje Pranje Spremanje Briga o domaćim životinjama	Kuharica Pralja Spremačica	Kuharske vještine
Rad u seoskim radionicama: Kovačnica Postolarska radiona Krojačka radiona Stolarska radiona Kolarska radiona Bačvarska radiona Lončarska radiona	Kovač Postolar Krojač Stolar Kolar Bačvar Lončar	Svaki obrtnik je bio vješt u svom zanatu.

Izvor: Istraživanje i obrada autora na temelju intervjua s žiteljima Istre 2008. godine

Podaci iz tablice pokazuju da su se s tradicijskim radovima na selu razvijale vještine u oranju, kopanju, kosidbi, ili posebne vještine koje su znali samo neki seljani npr. složiti stog sijena (*kopu, prnat*), složiti sijeno na kola (*voz*), cijepljenje loza i voćaka, pletenje spona (*paštura*), *duplica, oračica* od grabrovog pruta ili *beke* (posebne vrste vrbe koja raste u Istri), pravljenje drške za motiku, klepanje kose i srpa i sl.

3.2.2. Način pripreme hrane i prehrana na selu u Istri

Tradicijska prehrana na selu u Istri je također tipična, ne samo po vrstama jela, već i po njejoj pripremi, sastojcima jela, vremenu i prigodi objedovanja. Jedna od temeljnih značajki tradicijske prehrane u Istri jest da su se jela pripremala isključivo od namirnica proizvedenim ili raspoloživim na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (OPG-u).

Tablica 2.
Namirnice i pića korištene u tradicijskoj prehrani Istre osigurane na OPG-u

Vrsta namirnica	Način korištenja u pripremi hrane
Žitarice: Pšenica Kukuruz Ječam	Za brašno, kruh, kolače, tjestenine (<i>fuže, njoke, pjukance</i>). Brašno za palentu i kukuruzni kruh, svježe kukuruzno zrnje se koristilo za pripremu <i>maneštre</i> (složenac) "Bobići". Prženo zrnje ječma je korišteno kao nadomjestak za kavu (Difku), <i>stupano</i> zрно za pripremu <i>maneštre</i> (složenac) "Stupanje".
Povrće: Kumpir Grah Grašak Slanac Bob Zelje Kupus Radić Salata Mrkva Šumsko bilje: šparoge, bljušti, hmelj, gljive	Pečen, kuhan, pržen sa svinjskom mašću ili na maslinovom ulju, koristio se kao glavno jelo, prilog ili za salatu. Kuhan kao posebno jelo, ili se koristio kao prilog u <i>maneštri</i> ili za salatu. Kao samostalno jelo i kao prilog u <i>maneštri</i> i saftu. Za <i>maneštru</i> od slanaca. Za <i>maneštru</i> od boba. Kao samostalno jelo i kao prilog. Svježi i kiseli, kao prilog i kao salata. Za salatu. Za salatu. Pečena i kuhana, kao prilog i dodatak u juhi, te za salatu kuhana ili svježa. Prženo ili kuhano s jajima ili kao dodatak jelu.
Voće: Grožđe Smokve Breskve Kruške Dunje Jabuke Orah Badem Lješnjak Šumski plodovi (oskoruše, nešpule, kupine, drinjule, šipak i dr.)	Korišteno je za preradu i prehranu na kraju obroka ili između obroka. Voće se prerađivalo najčešće u marmeladu, kompot, slatko, dem, sok, vino, ocat, rakiju, nadjev za kolače.
Meso Mlijeko Jaja	Kuhano u juhi ili saftu i pečenje, svinjsko meso se prerađivalo u kobasice, pršut, kare (<i>ombolo</i>), suhe kosti, noge, rebra i mast. Svježe, kuhano, s kavom, prerađeno u sir i skutu. Pržena, kuhana, pečena pod lugom.
Pića: Vino Rakija Sokovi Čajevi Ljekovito bilje	Pilo se uz obroke: Ručak i večeru, a ljeti marendu i <i>užancu</i> (među obrok poslije ručka a prije večere). Ujutro uz kavu, ili kao lijek za želučane smetnje i dezinfekciju. Za žeđ i osvježenje. Za žeđ, osvježenje i lijek. Za pripravu lijekova.

Izvor: Istraživanje i obrada autora na temelju intervjua s žiteljima Istre 2008. godine

U tablici 2. navedene su namirnice i pića na kojim se temeljila tradicijska prehrana na selu u Istri. Većina namirnica od kojih se spremala tradicijska hrana u Istri bila je na raspolaganju na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. U trgovini se nabavljalo sol, papar, šećer, kvasac za pečenje kruha, sirište za pravljenje sira. Jela

tradicijske prehrane Istre pripremala su se iz svježih i sezonskih namirnica, koje su se ubrale neposredno prije kuhanja. Meso za jelo se osiguravalo dan prije kuhanja iz vlastitog uzgoja.

Hrana u tradicijskoj prehrani Istre se pripremala u kuhinji (*kužini*) na ognjištu ili štednjaku na drva.

Slika 2.
Ognjište

Tradicijsku prehranu karakterizira način njene termičke obrade i posuđe u kojem se ona priprema, što je prikazano u tablici 3.

Kuhanje u tradicijskoj prehrani obavljalo se u loncu, kotlu, tavi, pod pekom, ili pod lugom na ognjištu ili na štednjaku na vatri, ploči i u pećnici. U tradicijskoj seoskoj kuhinji nije poznat frižider i zamrzavanje namirnica i hrane. Isto tako nije poznato kuhanje na plinu i struji, već samo na vatri, žaru i pod lugom.

Objedi u tradicijskoj seoskoj prehrani Istre su dnevni, prema godišnjim dobima i prigodama. U toku dana objedovalo se uvijek u točno vrijeme. U zimskim i jesenskim mjesecima jelo se tri puta dnevno, a u proljetnim i ljetnim pet puta dnevno. Pored doručka, ručka i večere servirala se marenda nakon doručka (*ručanja*), a između ručka i večere obrok zvan *užanca*. Obroci su se razlikovali i prema prigodama, za goste i težake, obiteljska slavlja i svatove. Na svečanim prigodnim obrocima posluživala su se bolja jela i bogatiji obroci s domaćom tjesteninom, kao što su: *fuži*, *njoki*, *pjukanci* sa saftom od peradi ili miješanim mesom.

Tablica 3.
Načini pripreme tradicijske hrane u Istri

Mjesto i način pripreme hrane	Posude i pomagala za pripremu hrane	Pripremljena hrana
Na ognjištu: Na vatri	Kotao, lonac, tava (<i>teća</i>)	Palenta, tjestenina (<i>fuži</i> , <i>njoki</i> , <i>pjukanci</i>), saft (<i>šugo</i> , <i>žgvacet</i>), složenac (<i>maneštra</i>)
Na žaru	Gradele, željezni tronožac (<i>trapije</i>) na koje se stavlja lonac ili tava (<i>teća</i>)	Isto kao i na vatri, s time što se ovdje može peći riba i pečenje na gradelama.
Pod pekom Pod lugom	Peka (<i>čripnja</i>)	Krumpir, mrkva s pečenjem i ribom. Krumpir u ljuski, jaje.
Na štednjaku: Na vatri Na ploči U pećnici	Kotao, lonac, tava (<i>teća</i>) Kotao, lonac, tava (<i>teća</i>) Tepsija (<i>goloža</i>)	Isto kao i na vatri i žaru. Isto kao i na vatri i žaru. Isto kao i pod pekom.

Izvor: Istraživanje i obrada autora na temelju intervjua s žiteljima Istre 2008. godine

Na kraju valja napomenuti da se tradicijska prehrana Istre temelji na ekološki proizvedenim namirnicama. Kemijska sredstva u tradicijskoj poljoprivredi Istre su se koristila ograničeno samo za zaštitu loza, i to sumpor za *lug* (pepelnicu) i modru galicu (bakreni sulfat i vapno, rastopljen u vodi) za *peronosperu*. U tradicijskoj poljoprivredi nisu bili u upotrebi kao danas herbicidi, pesticidi, ni umjetno gnojivo. Korov se suzbijao kopanjem i plijevljenjem trave, štetnike (krumpirovu zlaticu, loznu pipu i dr.) se suzbijalo pobiranjem a potom uništavanjem, lisnate uši se prepuštalo njihovim prirodnim neprijateljima ili su se suzbijali biljnim preparatima na bazi koprive, buhača, dok se za gnojidbu prakticirao stajski gnoj.

Poljoprivredni proizvodi dobiveni uz minimalnu upotrebu kemijskih sredstava prema definiciji (www.poslovniforum.hr/poljoprivreda/eko.asp, dostupno 30. 6. 2009.), svrstavaju se u ekološke, biološke, organske proizvode. Tako se i pripremljena jela po definiciji (<http://wikipedia.org/wiki/organic-food> dostupno 30. 6. 2009.) svrstavaju u ekološku, organsku, bio hranu.

3.2.3. Način odijevanja na selu u Istri

Način odijevanja na selu karakterističan je i razlikuje se od gradskog. Odjeća na selu je jednostavnija, prilagođena seoskom životu i radu i nije podložna promjenama radi mode. Razlikovala se svakdanja i *fešna* odjeća i obuća za nedjelju i blagdane i svečana. Svakdanja odjeća i obuća za rad na polju izrađivala se od čvrstog materijala, nosila se dok se nije potpuno uništila. Prije toga ta odjeća se dugo nosila, popravljala i bila puna zakrpa.

Slika 3.
Svakidanja odjeća na selu

Za nedjelju i blagdane oblačilo se najbolje ruho, koje se sastojalo od cjelokupne odjevne opreme: odjeće, obuće, nakita, te češljanja, odnosno uređenja glave.

Slika 4.
Fešna odjeća (za blagdane i druge svečanije prigode)

Odjeća je osim zaštitne imala i važnu komunikacijsku ulogu u zajednici. Tako su se po odjeći muškarca ili žene, po načinu nošenja odjeće, bojama, ukrasima, uređenju glave i sl. mogli odrediti spol, dob, društveni ili gospodski status te etnička pripadnost.

Prema Orliću (Orlić, 2005.:814-815) odjeća se u Istri izrađivala od domaće vune, u njezinoj prirodnoj bijeloj i smeđoj boji, te od konoplje i u manjoj mjeri lana. Od kraja XIX. st. sve se više upotrebljavala industrijska tkanina, koja polako počinje zamjenjivati onu predajnu. No u nekim krajevima kroj odjeće ostaje isti. Tradicijska se odjeća nosila uglavnom do kraja I. svj. rata, a poslije je nose ponajviše stariji ljudi, i to sporadično. Odjeća hrvatskoga jasno se razlikovala od one talijanskog stanovništva, a po ženskoj se odjeći Peroja jasno odvaja i ta crnogorska manjina, doseljena 1567. godine iz Crmničke nahije u Istru.

Muška odjeća hrvatskog stanovništva prikazuje dva načina muškog odijevanja, koji se uglavnom razlikuju po hlačama. Prvi, raširen u planinskom dijelu na sjeveru, zapadu i jugu Istre, karakteriziraju duge, uske hlače od bijele *stupane* vune, *be-nevreke*, *brnaveke*, gaće. Drugi tip, raširen u srednjoj Istri i Labinštini, uglavnom karakteriziraju šire i kraće hlače koje dopiru do pola lista, izrađene od smeđe *stupane* vune, *brageše*.

Ženska odjeća hrvatskog stanovništva po nekim se obilježjima odvaja od tipične odjeće jadranskog područja. Prije svega, po kroju na klinove, klinasto ruho, kako su se krojili *modrna*, suknja i *gogran*, ali i *kamižot* bili (koji se oblačio ispod gornje haljine).

Muška odjeća talijanskog stanovništva sastojala se od košulje *kameiza* od konoplja s visokim ovratnikom, prsluk bez rukava *kamizuelin* od mješavine konoplje i bijeloga pamuka (za svečanije prigode od crvene, smeđe ili crne tkanine), koji se preklapao na prsima i na boku vezivao vrpčama, zatim kratka jakna *curito* od smeđe ili crne vune. Hlače *braghe* bile su od tamne tkanine ili vune, a ljeti bijele. Čarape *calse* bile su pletene od vune i dosezale su do koljena, a cipele su bile od kože. Na glavi su nosili šešir, *capel a la boera*.

Ženska odjeća talijanskog stanovništva se sastojala od košulje *kameiza* koja dopire do pojasa, a preko nje podsuknja *karpita*. Na košulju se oblačio prsluk *kamizuelin*, *bustein*, koji se kopčao niz prsa. Taj je na ramenima imao vezice kojima su se pričvršćivale *manige*-samostojeći rukavi. Na podsuknju se oblačila gornja suknja soka (*gugran* od sukna, *kotola* od kupovne tkanine.) U svečanoj odjeći postojao je i niski steznik *brasarola*, koji čine dva četvrtasta damasta ili brokata spojena na bokovima. *Brasarola* je često bila ukrašena čipkom od srebrnoga konca-*rumana*. Odvojeni rukavi *manige* od svile ili brokata navlačili su se iznad rukava košulje, a na donjem kraju imali su zarukavlje od svile ili druge tkanine različitih boja. Na ramenima se nosio rubac *fasulito* da *spalle*, sprijeda ukrašen i utaknut u suknju. Kosa se ukrašavala nizom fino izrađenih igala.

Slika 5.
Svečano ruho ruralne Istre

U Istri je sačuvana svečana odjeća i obuća koja se danas prikazuje na smotrama i priredbama.

4.4.4. Način govora i teme razgovora na selu u Istri

U ruralnoj Istri tradicijski govor je čakavsko narječje, a čini ga skupina dijalekata hrvatskog jezika koji su se razvili i udomaćili na tom području. Prema Plišku (Pliško, 2005.:153-154.) u Istri su postojala dva autohtona čakavska dijalekta: ekavski, u kojem se razlikuju središnje i sjeveroistočni istarski, s pazinskim, labinskim, žminjskim i boljunskim govorima, te buzetski dijalekt. Na kraju 15. i u 16. stoljeću pojačavaju se seobe u Istru s kojima dolaze i novi dijalekti, a među tima su: 1) ikavsko-ekavski, odnosno sjeverozapadni istarski poddijalekt u kojem su dobro sačuvane jezične značajke ikavske čakavštine Šopota, Benkovca, Zemunika iz zadarske okolice; 2) ikavsko-ekavski dijalekt podrijetlom iz Like i Krbave; 3) ikavski štakavsko-čakavski postmigracijski složeni dijalekt iz ikavske čakavštine zadarskog zaleđa, ikavski-štakavskih štokavaca podrijetlom iz makarskog (podbiokovskog) kraja i starosjedilačkih čakavaca ekavaca.

Teme razgovora u ruralnoj Istri su se odnosile na rad u poljoprivredi (o tehnikama obrade, gnojidbe i zaštite), na prinose o pojedinim kulturama (po trsu (lozi), pšenica i kukuruz po 1 žurnadi, vrgnju (mjera od 2.500 m² površine)), na pohvale za lijepo obrađen vinograd, voćnjak, kukuružište, krumpirište, informacije o prodaji

usjeva, vina, komada zemlje ili krova (kuće), na aktualna događanja u selu ili okolicama, na novorođene ili umrle i sl.

Uz ognjište, na klupi pod stablom *ladonje*, *murve* (duda), oraha, ili na *škrili* (kamenjaci klupa koja se nalazila gotovo uz svaku kuću s ulične strane) pričale su se vesele dosjetke, često se uz *bukaletu* (posuda od pečene gline ili keramike) vina zapjevalo. Djeci i odraslima uz ognjište pričale su se priče (*fjabe*), a uobičajene teme su bile o lopovima (*ladrima*), *štrigama* i *štrigunima*.

U govoru za dokumentiranje istinitosti događaja, ponašanja ili karaktera osoba, korištene su mudre izreke kao što su: kakav otac takav sin, savij drvo dok je malo, budi marljiv kao mrav, u strpljenju je spas, umiljato janje dvije majke sisa, jabuka ne padne daleko debla, tko pod drugim jamu kopa, sam se u nju strovali, oholost slomi vrat i dr.

Do 70-ih godina i kasnije u ruralnoj Istri se govori u dijalektu. Kod starijih osoba govor u dijalektu je zadržan, dok mladi sve više u govoru koriste standardni hrvatski jezik.

4.4.5. Vrednote tradicijske seoske prakse Istre

Tradicijsku seosku praksu može se definirati kroz tehnološke i radne postupke, ponašanje pojedinca i kolektiva u ruralnom kompleksu. Ovu seosku praksu čine sadržaji različitih procesa i aktivnosti u svezi s proizvodnjom, okolišem, naseljavanjem, stanovanjem, zdravljem, načinom rada te odnos prema prirodi i okolini. Navedenu praksu u Istri obilježava više skupina vrednota koje su naznačene u tablici 4.

Tradicijska praksa obrade zemlje i poljoprivredne proizvodnje bila je usmjerena racionalnom korištenju zemlje. Da bi poljoprivredno zemljište omogućavalo dobre prinose redovito se gnojilo. Za gnojidbu u tradicijskoj praksi korišten je stajski gnoj. U tradicijskoj seoskoj praksi korištenja poljoprivrednog zemljišta primjenjivao se plodored ili izmjenično sijanje iz godine u godinu različitih kultura (kukuruz, pšenica, djetelina) na istoj parceli.

Poljoprivredna proizvodnja bila je namijenjena za potrebe poljoprivrednog gospodarstva, za njegove članove i stoku. Eventualni višak poljoprivrednih proizvoda bi se razmjenjivao ili prodavao.

Znanje i iskustvo u poljoprivrednoj proizvodnji stjecalo se nasljedno putem ritualizirane prakse u cikličkom procesu rada. Dinamika radova na različitim poljoprivrednim kulturama omogućavala je ravnomjerni raspored rada tokom čitave godine. Tako se koristila radna snaga u obitelji, pri čemu su svi članovi bili radno sposobni, radno aktivni i korisni, od najmladeg do najstarijeg.

Tablica 4.
Vrednote tradicijske seoske prakse Istre

Vrednote u svezi sa zemljom i proizvodnjom	Vrednote u svezi s naseljem i stanovanjem	Vrednote u svezi sa zdravljem	Vrednote u svezi s okolinom	Vrednote u svezi sa stilom života
Gnojidba polja	Uređivanje i čišćenje, održavanje ulica i kućnog okoliša	Uvažavanje prirodnog ritma života ljudi i životinja	Funkcionalna estetika krajolika	Solidarnost s ljudima i živim bićima
Plodored kultura	Prirodnost gradnje	Umjerenost uzimanja količine hrane	Redovito održavanje okolišne infrastrukture	Pomaganje u poslu (pri vršidbi, berbi i sl.)
Proizvodnja za vlastite potrebe	Tradicijska gradnja	Uzimanje raznolike, kvalitetne, sezonske prehrane		Pomaganje u nesreći (smrti, uginuću stoke i dr. materijalne štete)
Nasljedno znanje i iskustvo stečeno putem ritualne prakse		Korištenje prirodnih lijekova na bazi ljekovitog bilja		Pomaganje u sretnim prilikama (svadbe, rođenja djeteta)
Ravnomjerna dinamika radova u godini		Briga o održavanju psihičke stabilnosti		
Optimalna zaposlenost svih članova domaćinstva				
Moralna obveza prema zemlji				
Tradicija selekcije i reprodukcije				
Korištenje prirodnih izvora energije				

Izvor: Istraživanje i obrada autora na temelju intervjua s žiteljima Istre 2008. godine

Moralna obveza prema zemlji uspostavljala se tradicijom. Zemlja se stalnom i dugotrajnom obradom čuvala, stvarala nova polja i održavala. Neobrađeno zemljište predstavljalo je sramotu za pojedinca i obitelj.

Selekcija sjetvenog materijala radi boljeg uroda, te cijepljenje i kalemljenje voćki radi reprodukcije autohtonih sorata, bila je duboko usađena u tradiciji seljaka Istre.

U poljoprivredi korišteni su prirodni izvori voda, sunce, rad ljudi i stoke. Izvan toga korišteni su u malim količinama zaštitna sredstva, bakreni sulfat, živo vapno i sumpor.

Životni prostor seoskog stanovništva, odnosno javni prostor u kojem se zbiva svakodnevni život, koji je gravitirao prema seoskom centru trgu (*placu*), redovito se održavao i čistio. Ukućani su čistili ispred svoje kuće. Prostor ispred i iza kuće

čistio se ujutro. Subotom se obično očistio i pomeo ulični prostor i kolski put. Organsko smeće-lišće, otpalo sijeno, slama, gnoj, u vožnji iz seljačkih kola, sa stabla, izmet stoke bi se pograbljali i odlagali na gnojnicu ili kućno smetlište.

Gradnja seoskih naselja i nastambi temeljila se na materijalima primjerenim okolini. Kako ističe Cifrić “na tradicijsku ruralnu arhitekturu utjecala su tri važna elementa: prirodni okoliš, kulturna tradicija i umijeće graditelja” (Cifrić, 2003.:216.). Osnovni materijal gradnje u tradicijskoj arhitekturi Istre je kamen, a graditelji su na tragu tradicije stvarali skladan i funkcionalan prostor opstanka, pronalazili rješenje primjereno vremenu i prostoru, mogućnostima i potrebama, uspostavljajući građevinom bitne odnose prema prirodnom okolišu.

Zdravlje ljudi utemeljeno je načinom življenja. Način življenja može biti skladan ili protivan prirodnom poretku. Iz nesklada nastaju bolesti čijem se liječenju pristupa traženjem i otklanjanjem uzroka unutarnjeg i vanjskog nesklada organizma. Način življenja tradicijskog seljačkog društva se razlikuje od onog u modernom. U seljačkom tradicijskom društvu život je sličan životu u prirodi, s prirodnim ritmom i vremenskim ciklusima, u kojem nema viška ni manjka, nema otpada, sve je iskorišteno i iskorišteno. Živi se na granici reprodukcije i održavanja života, ovisno o godišnjem urodu. Društvo kao i pojedinac, prilagodili su ritam života okolini koja na njih ne djeluje stresno. Prevencija je temeljni pristup održavanja zdravlja a sastoji se u uvažavanju prirodnog ritma života ljudi i životinja (dan, noć, godišnja doba, rad i odmor), uzimanje hrane u ograničenim količinama i uzimanje raznolike, kvalitetne i sezonske prehrane. Nadalje zdravlje u tradicijskom seoskom društvu se temelji na prirodnim lijekovima i održavanju psihičke stabilnosti.

Ljepota seoskog krajolika je ispunjavala određenu svrhu, pa se i naziva funkcionalna estetika krajolika. Tako je u istarskom ruralnom krajoliku primjetno stablo u svakom većem polju koje je služilo zaštititi ljudi od kiše te za odmaranje u hladu u vrijeme ljetnih vrućina. Osim što je stablo utjecalo na estetiku krajolika, služilo je seljacima kao prostorni orijentir. Sva polja u Istri bila su obrađena, jer je neobrađeno i zapušteno polje bilo obiteljska sramota. Isto tako svojstveno za seosku okolinu Istre je održavanje i popravak putova, staza, *kavedanja, lokve i puča*. Za održavanje seoske infrastrukture, a naročito prometnica, seljani su se organizirali na besplatne radne dane za popravak putova (*rabotu*).

U tradicijskom seoskom identitetu Istre posebno se ističe solidarnost s ljudima i životinjama te pomaganje u svim prilikama, radnim (vršidba i berba), sretnim (svadba, rođenje djeteta) i nesretnim (smrt, uginuće stoke, izgorjela kuća). Unesrećenom seljaninu (obitelji) kojemu je izgorjela kuća, uginula stoka (krava, vol), bez kojih je njegova obitelj bila ugrožena, prikupljala se pomoć pri čemu je svaka kuća dala koliko je mogla, žita, novca ili obećala poorati njivu i sl.

Solidarnost se izražavala i prilikom priprema svadbi, kada bi se iz svake uzvaničke kuće donijelo nešto domaće za svatovsku gozbu: perad, jaja, brašno, šećer, mast, ulje, kolače i dr. Ova solidarnost se temeljila na načelu reciprociteta usluga i poklona. Prihvaćanje usluga i poklona značilo je prihvaćanje kasnijih uzvratnih usluga i davanja.

4.4.6. Način odmora, zabave i hobiji na selu u Istri

Odmor na selu u Istri dijeli se na dnevni i tjedni odmor. Za vrijeme dugih proljetnih i ljetnih dana prakticirao se dnevni odmor od 11 do 15 sati. U to vrijeme odmaralo se staro i mlado. Isto tako, prakticirao se odmor poslije večere prije spavanja u vremenu od 22 do 24 sata, kada su se seljani družili (*bladili*) na kamenim klupama (*škrilama*) koje su bile postavljene uz svaku kuću.

Za tjedni odmor se prakticirala nedjelja, kada se odlazilo na misu, a poslije nedjeljnog ručka, stariji su odlazili u seosku gostionicu na boćanje, ili kartanje (*briškula i trešete*), ili samo druženje s prijateljima, rođacima. U nedjeljnim popodnevним satima mladi parovi su se sastajali na predbračnom upoznavanju (*namurivanju*).

Poslije večere nedjeljom je gotovo u svakom selu organiziran ples. Prije nego su se pojavile moderne melodije i muzički instrumenti plesao se *Balun, Setepasi, Polka, Spitz polka, Mazurka, Rašpa*, uz instrumente *roženice, sopele, mišnicu, vidalicu, triještinku, bajs*.

Igre za djecu u slobodno vrijeme ili na ispaši stoke bile su: *pjočkanje, kafe, prvčat, glavinat, patrikat, pikapat, trija i dr.* (Ružič, 2009.:86).

Slika 6.
Dječja igra "Kafe"

Hobiji na selu su uglavnom bili povezani s prirodom kao što su npr. lov, ribolov, branje gljiva, šparoga, druženje u prirodi s pticama i sl.

3.2.7. Pučki običaji na selu u Istri

Pučki običaji na selu u Istri (obiteljski običaji, kalendarski običaji, običaji pučana) su također važan i interesantan činitelj identiteta. Oni su povezani s obiteljima (kućni), zatim kalendarom i pukom. Postoji i drugi načini njihovog razvrstavanja kao npr. ciklus godišnjih običaja, životnih običaja i običaja uz rad. U obiteljima su se prakticirali posebni običaji prilikom rođenja, godišnjica i smrti. (Ružić, 2009.:203). U nastavku slijede samo neki od upečatljivih običaja iz tradicijske ruralne Istre:

- u vrijeme Božića i Nove godine išlo se od kuće do kuće čestitati i po “dobru ruku”,
- za Božić za jelo su pripremane krafne (*fritule*) i bakalar s novim maslinovim uljem,
- za Uskrs se pekao slatki kruh (*pinca*), bojala jaja, pogađala jaja novčićem (*ščokivanje jaja*),
- za prvi maj “Nošenje maja”,
- za sv. Ivana (Ivanju) palio se *kres* (vatra) u poljima,
- za Tijelovo u selu je organizirana procesija. Curice odjevene u bijelo s košaricama posipale su put laticama poljskog cvijeća,
- za blagdane zaštitnika u selima su organizirane procesije s nošenjem kipa zaštitnika,
- uoči blagdana Svih svetih i Mrtvog dana u selu je zvonilo cijelu noć, a u obiteljima se kolektivno molilo po nakani za mrtve.

Slika 7.
Procesija sv. Valentina

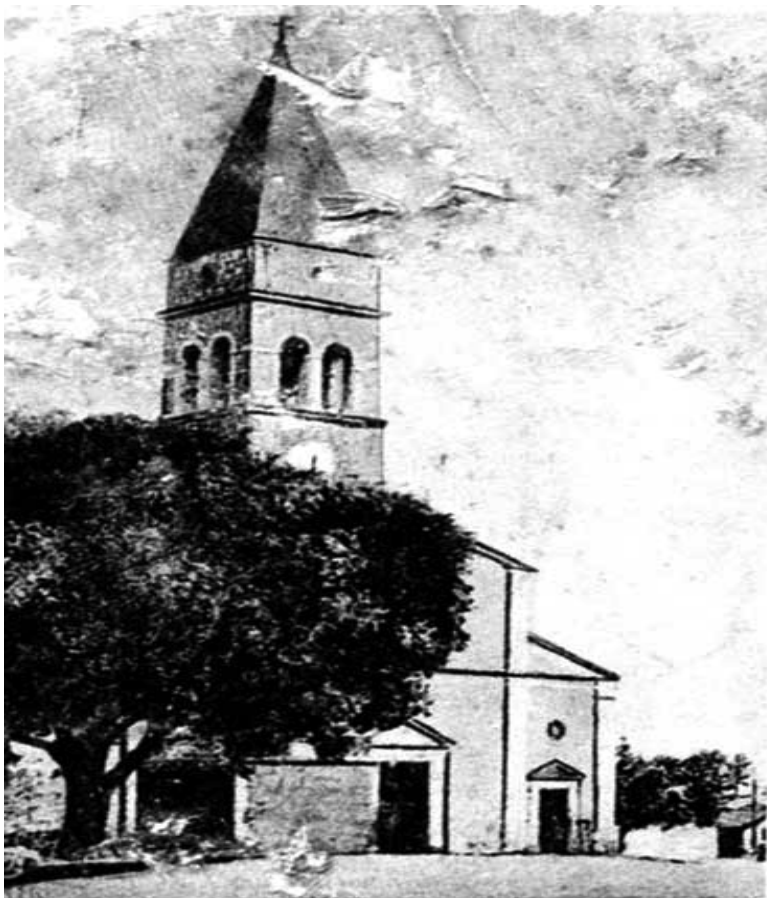

3.2.8. Tradicijska arhitektura i graditeljstvo ruralne Istre

Tradicijska arhitektura i graditeljstvo ruralne Istre kao element seoskog identiteta čine način uređenja sela i okoline, način uređenja okućnice, dvorišta, način gradnje i opremanje stambenih i gospodarskih zgrada.

Slika 8.

Trg (plac), toranj (turan) i crkva

U nastavku se navode samo neki najvažniji elementi graditeljsko-arhitektonskog identiteta ruralne Istre, kao što su:

1. Središte istarskih sela čini *plac* (trg) sa crkvom, zvonikom, sa stablom ladonje oko koje su postavljene klupe od kamenih blokova.
2. U blizini placa se nalazila seoska bara (lokva) za napajanje stoke, a uz poljske putove puč s istom zadaćom.

3. Na boljoj poziciji na periferiji sela smješteno je groblje koje krase stabla čempresa.
4. Na poljima i u šumama građeni su *kažuni i dvori* od kamena ili *paluda* (sarša) raznih oblika okrugli, pravokutni i izgled šatora.
5. Kamena kuća s baladurinom (stepenište i terasa) ili cisternom.
6. Kuhinja (*kužina*) s ognjištem, *napom* (konstrukcija iznad ognjišta), *škancijom* (viseća polica), stolom, stolicama, *škanjom* (klupa bez naslona postavljena uz ognjište), *karigun* (klupa s naslonom postavljena uz ognjište).
7. Soba s namještajem od hrastova, orahova ili trešnjina drva, među kojem se ističe *boro* (ormar s ladicama).
8. Konoba u kojoj se može naći *kasun* (drveni sanduk) za smještaj suhomesnatih namirnica, *kasela* (drveni sanduk) za smještaj brašna i proizvoda od brašna, *laveja* (kamena posuda isklesana od većeg komada kamena) za smještaj maslinovog ulja. Često je konoba služila i za proizvodnju i držanje vina, pa su se tu našle bačve i podrumarski strojevi; *fulatoj* (ručna muljača), *torčet* (ručna preša) i dr.
9. *Korta* (okućnica, dvorište) sastojala se od vrta ispred kuće (cvijećnjak), većeg prostora iza kuće s kopom, kokošima, poljskim WC-om. Dio okućnice činio je vrt s voćem i povrćem za potrebe domaćinstva.

Slika 9.
Konoba s vinskim podrumom

3.2.9. Prirodna okolina kao seoski identitet Istre

Prirodna okolina s raznolikim biljnim i životinjskim svijetom čini važan element seoskog identiteta. Seoska sredina Istre je poznata po prirodnim ljepotama i atrakcijama koje se nalaze pod zemljom i na zemlji, a navode se samo neke po kojima je Istra prepoznatljiva:

1. Kotlovi-udubine koje je voda izdubila u riječnom koritu,
2. Pazinski i Zarečki krov-mala jezera s vodopadima,
3. Slap Sopot,
4. Izvor ljekovite vode sv. Stjepan,
5. Sedam zaštićenih dijelova prirode,
6. Planinski vijenac Čičarija i Učka,
7. Brojni ponori, spilje i jame (Pazinska jama, Baredine, Feštinsko kraljevstvo).

Seoski identitet ne čine samo ljepote u seoskoj sredini nastale prirodnim procesima, nego i one koje je napravio čovjek. Za izvedene ljepote koje su vezane uz tradicijski seoski identitet u Istri valja istaknuti idealan spoj marljivog rada i prirode, koji zajedno oblikuju prekrasnu prirodnu okolinu, u kojoj dominiraju brižno obrađena polja, besprijekorno održavane *kavedanje* (površine između livada i vinograda za pristup i okretane zaprege) putova, staza, *lokva*, *pučeva*, šuma, *dvora*, *kažuna*, zasadenih stabala jasena, hrasta, trešnje, oraha za hlad. Na slici prirodne okoline u Istri nije bilo neobrađenih polja (u *baredi*) jer je to bila sramota za vlasnika i njegovu obitelj. Isto tako, u okolini nije se moglo vidjeti nikakvo odlagalište otpada, nije ga moglo ni biti, jer je sve bilo za korist. Pobrana trava s livade je korištena za prehranu stoke, posječena živica za ogrjev, kukuruzovina se skupljala za stoku, lišće u šumama se grabljalo i vozilo u staju pod stoku. Moglo bi se još puno toga nabrajati što su sve marljivi seljaci činili u svom cjelogodišnjem radu obavljajući svoju poljoprivrednu djelatnost, a time usputno održavaju lijepu, čistu i zdravu okolinu.

5. Kako sačuvati i uključiti tradicijski seoski identitet u ruralni turistički proizvod Istre

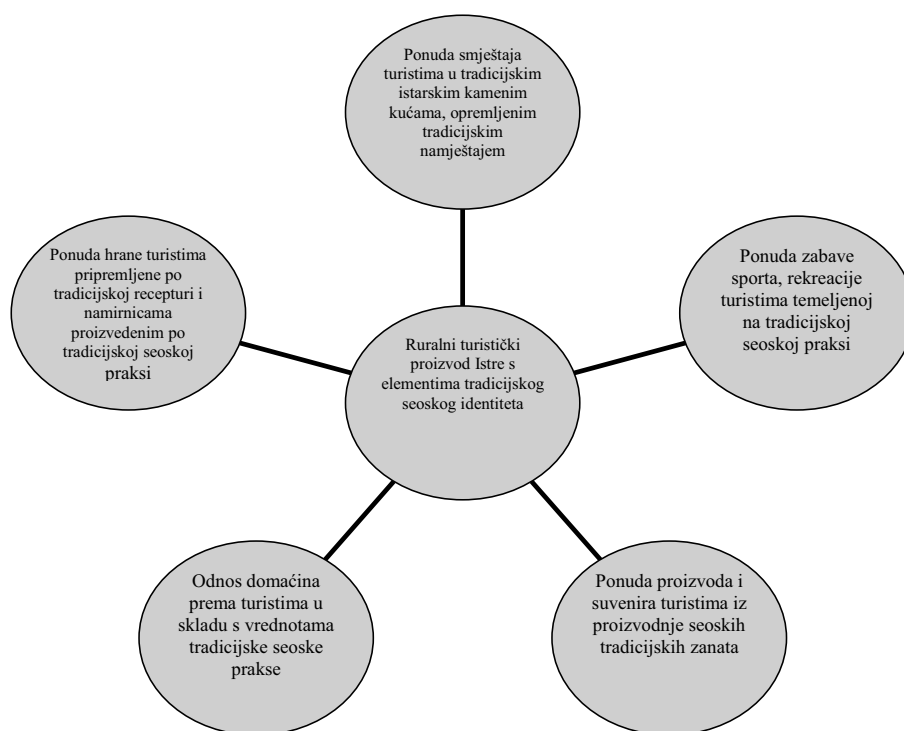
Sedamdesetih godina prošlog stoljeća prodorom na selo novih tehnika i tehnologija rada, seoski identitet ide u zaborav. Dolaskom traktora s radnim priključcima na selo nestaju tradicijski poljoprivredni alati (plug, voz, srp, kosa, motika, vršilica). U selima sve se manje vide zaprege, oranje s vučom stoke. Sve manje se susreću težaci. Iz seoske arhitekture nestaju stogovi slame i sijena (*kope* i *prnati*). *Lokve* i *puči* se zatrpavaju. U štalama, na pašnjacima i poljima sve manje se vidi stoka i ostale domaće životinje.

Dolaskom na seljačka gospodarstva štednjaka na struju i plin, hladnjaka, nestaje tradicijska priprema hrane. A dolaskom televizije na obiteljska poljoprivredna gos-

podarstva, iz seoskog identiteta nestaju ugodna druženja pored ognjišta, ili okupljanja za guljenje klipova (*lupljenju*) ili mrvljenje kukuruza, nestaju druženja na klupi pod stablom *ladonje* ili duda (*murve*). Nema međusobnog pomaganja i druženja na vršidbi žita ili berbe grožđa, popravka putova i dr. Isto tako, u selima nema više zabava i plesa s tradicijskim glazbalima i melodijama. Jednostavno rečeno, tradicijski seoski identitet nestaje i poprima nove dimenzije. Postavlja se pitanje može li se sačuvati i kako uključiti tradicijski seoski identitet u ruralni turistički proizvod. Može, a kako bi to izgledalo prikazano je na sljedećem grafičkom prikazu.

Grafički prikaz 2.

Ruralni turistički proizvod s elementima tradicijskog seoskog identiteta

Izvor: Izradili autori prema rezultatima intervjuiranja stanovnika Istre 2008. godine

Tradicijski seoski identitet može i mora se sačuvati, iz više razloga, a jedan od tih je turizam. Istraživanja u svijetu i kod nas ukazuju na to, kako se turisti koji posjećuju i borave u seoskoj sredini, žele upoznati s njenim identitetom. Navedeni prikaz ruralnog turističkog proizvoda temeljen je na elementima tradicijskog seoskog identiteta, pri čemu se pretpostavlja da se turistima pružaju usluge smještaja, prehrane, poljoprivredni proizvodi, suveniri, zabava i ostalo prema seoskoj tradicijskoj praksi i vrednotama. To bi značilo da turisti dobivaju ekološke, organske,

biopoljoprivredne proizvode i prehranu, suvenire, zabavu temeljenu na vrednotama tradicijske seoske prakse. Ovo ne znači povrat na tradicijsku seosku praksu na cijelom ruralnom području, već samo na one nositelje koji se opredijele za ruralni turistički proizvod.

Jesu li turisti koji posjećuju Istru zainteresirani za ruralni turistički proizvod? Na ovo pitanje daje odgovor provedeno anketno istraživanje Instituta za poljoprivredu i turizam u Poreču 2008. godine. Rezultati anketiranja su pokazali da je od anketiranih turista 63,8% zainteresirano, a svega 36,2% nije zainteresirano za ruralni turistički proizvod Istre. Nadalje istim anketiranjem je istraženo koje turističke aktivnosti (ponuda) na ruralnom prostoru Istre turisti preferiraju.

Tablica 5.
Preferirane turističke aktivnosti (ponuda) na ruralnom prostoru Istre

Vrsta ponude	Anketirani turisti u priobalju Istre		Anketirani turisti na ruralnom prostoru Istre	
	f	%	f	%
Pješčačenje	511	18,6	54	19,0
Parkovi prirode	359	13,1	22	8,0
Uključivanje turista u rad u polju	46	1,7	11	4,0
Uključivanje turista u pripremu hrane	63	2,3	11	4,0
Vožnja biciklom	268	9,7	39	14,0
Degustacija vina na vinskim cestama	436	15,9	84	30,0
Uključivanje u tečajeve tradicijskih zanata	64	2,3	3	1,0
Folklorne grupe	87	3,1	11	4,0
Izleti	467	17,0	22	8,0
Tenis	137	5,0	8	3,0
Golf	72	2,6	1	0,0
Jahanje	125	4,5	8	3,0
Lov i ribolov	113	4,2	6	2,0
Ukupno	2748	100,0	280	100,0

Izvor: Anketno istraživanje Instituta za poljoprivredu i turizam 2008. godine

U tablici su prikazane preferencije turista za 13 turističkih aktivnosti (ima ih više vidi, Demonja, Ružić, 2010.:28) koje pored ostalih najčešće nudi ruralni proizvod Istre. Nadalje, iz prikaza se može uočiti kako interes turista za pojedine turističke aktivnosti koje čine tradicijski seoski identitet Istre postoji, pa je opravdano govoriti o interesantnosti seoskog tradicijskog identiteta i nužnosti njegovog uključivanja u ruralni turistički proizvod.

6. Zaključak i preporuke

Seoski identitet u Istri je prepoznatljiv brojnim elementima, kao što su:

1. način rada i vještine na selu,
2. način pripreme hrane i prehrana na selu,
3. način odijevanja na selu,
4. način odmora, zabave i hobiji na selu,
5. pučki običaji (obiteljski i kalendarski),
6. tradicijska arhitektura (način uređenja sela i okoline, način uređenja okućnice, dvorišta, način gradnje i opremanje stambenih i gospodarskih zgrada),
7. prirodne i druge rijetkosti.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća prodorom na selo novih tehnika i tehnologija rada, tradicijski seoski identitet ide u zaborav.

Ako se u Istri želi oblikovati tržišno konkurentan ruralni turistički proizvod neophodno je u njega ugraditi elemente tradicijskog seoskog identiteta. To se može učiniti na sljedeći način:

- kamene kuće, *štancije* (izdvojena poljoprivredna gospodarstva) i sela obnavljati i uređivati prema pravilima tradicijske gradnje i arhitekture. U obnovi treba izbjegavati asfalt, plastiku, pretjerano betoniranje i sl.),
- tradicijske alate skupljati i prezentirati turistima u privatnim ili seoskim zbirkama,
- u selima pogotovo kod nadolaska većih grupa turista treba organizirati zabave, priredbe, smotre s izvođačima u tradicijskoj obući i odjeći, s tradicijskim glazbalima i plesom,
- organizirati u seoskoj sredini olimpijadu pučkih igara u trajanju više dana, uključivanjem u program sve poznate pučke igre Istre,
- zaštititi tradicijske komunalne objekte (lokve, puče, putove, staze) i dati im ulogu vodenog parka, biciklističke staze i sl.,
- okućnice urediti kako bi se postigla njihova tradicijska uloga (cvječajak, dvorište, vrt),
- prirodne atrakcije u okolini urediti i učiniti ih pristupačnima za posjet turista,
- prostorije u agroturističkim i ostalim objektima namijenjenim turistima u ruralnoj sredini ukrašavati slikama s motivima tradicijskog seoskog identiteta,
- u ruralnom prostoru urediti etno *štanciju* (usamljena stambena i gospodarske zgrade), etno selo sa svim elementima tradicijskog seoskog identiteta,
- urediti etno muzej u kojem bi se uz pokretne figure, zvuk i svjetlost prikazao seoski identitet Istre (život i rad na selu nekad).

Slijedeći navedene naputke u ruralni turistički proizvod uključila bi se ponuda smještaja turista u tipičnim kamenim kućama, opremljenim tradicijskim namještajem. Ponuda hrane i pića turistima koja bi se pripremala po tradicijskim receptima i namirnicama proizvedenim prema tradicijskoj praksi uz minimalno korištenje mineralnih gnojiva i kemijskih štetnih zaštitnih sredstava. Nudila bi se zabava, sport, rekreacija, prema tradicijskoj seoskoj praksi a suveniri iz palete proizvoda tradicijskih zanata. Naposljetku odnos domaćina prema turistima bio bi u skladu s vrednotama tradicijske seoske prakse temeljen na uslužnosti i gostoljubivosti. Na navedeni način može se tradicijski seoski identitet sačuvati od zaborava, a ruralni turistički proizvod obogatiti i učiniti ga tržišno konkurentnim.

Literatura

1. Anić, V. (2004). *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
2. Cifrić, I. (2003). *Ruralni razvoj i modernizacija prilozi istraživanju ruralnog identiteta*. Zagreb: Biblioteka znanost i društvo.
3. Demonja, D. i Ružić, P. (2010). *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*. Zagreb: Meridijani.
4. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchbell, M. (2005). *Rural Tourism Sustainable Business*. Toronto: Channel View Publications.
5. Gazvoda, D. (2002). Characteristics of modern landscape architecture and its education. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 60 (30).
6. Hehl-Lange, S. (2001). Structural elements of the visual landscape and their ecological functions. *Landscape and Urban Planning*, 54 (55).
7. Orlić, O. (2005). Tradicijsko odijevanje u Istri, u: Bertoša, I. i Matijašić, R. (Ur.). *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
8. Pliško, L. (2005). Čakavsko narječje u Istri, u: Bertoša, I. i Matijašić, R. (Ur.). *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
9. Ružić, P. (2009). *Ruralni turizam*. Pula: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč.
10. Ružić, P. i Dropulić, M. (2007). *Okvir za ocjenu ambijentalnosti i izvornosti u agroturizmu*. Prvi hrvatski kongres, perspektive razvoja ruralnog turizma, zbornik radova s međunarodnim sudjelovanjem. Hvar: 17.-21. 10.
11. (<http://www.europeanrtcongress.org/old/new/declaration.doc>).
12. (<http://www.poslovniforum.hr/poljoprivreda/eko.asp>).
13. (<http://wikipedia.org/wiki/organic-food>).
14. Anketa stavova i preferencija turista ruralnog prostora Istre 2008. Institut za poljoprivredu i turizam Poreč.
15. *Glas Istre*, 4. 8. 2009.

Pavlo Ružić

Institut za poljoprivredu i turizam, Poreč
pavlo@iptpo.hr

Ivana Medica

Učiteljski fakultet, Zagreb
medicaivana@gmail.com

Traditional rural identity of Istria – its recognition and involvement in tourism product

Abstract

The paper explores the traditional rural identity and the possibility of its integration in the rural tourism product. There are two main objectives of the research. Firstly, to define traditional rural identity and secondly, to find the model to include it in the rural tourism product. Regarding these goals the hypothesis of the paper was that by including traditional rural identity in the rural tourism product it becomes more interesting, more acceptable and more competitive on the market. In order to prove the hypothesis, research was conducted in the rural tourist destination of Istria. The methods we used were interview and survey. We interviewed the inhabitants of Istria, at the age of 60 and over who lived in and knew the identity of a traditional village. We asked the tourists in Istria whether they found the traditional village identity interesting and accepted it in the rural tourism product.

Key words: traditional rural identities, rural tourism product, rural environment, competitiveness, the values of traditional rural practice, natural environment.

Received in April 2010

Accepted in December 2010